

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Rola tańca ludowego w muzycznej edukacji przedszkolnej

Author: Ewa Bogdanowicz

Citation style: Bogdanowicz Ewa. (2015). Rola tańca ludowego w muzycznej edukacji przedszkolnej. W: M. Szyndler (red.), "Kultura ludowa źródłem działań artystycznych, badawczych i naukowych" (S. 67-77). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

EWA BOGDANOWICZ

Rola tańca ludowego w muzycznej edukacji przedszkolnej

U progu XX wieku szwedzka publicystka, pedagog i działaczka ruchu kobiecego – Ellen Key – opublikowała jedną z najbardziej rewolucyjnych (jak na ten okres) książek, dotyczących wychowania dziecka – *Stulecie dziecka*. Myśli w niej zawarte – mówiące m.in. o wspomaganiu potencjału poznawczego dziecka – stały się poniekąd swoistym odzwierciedleniem dynamicznego rozwoju teorii pedagogicznych oraz psychologicznych koncepcji rozwoju człowieka. Osiągnięcia w zakresie pedagogiki i psychologii w I połowie XX wieku miały także istotne znaczenie dla wielu zmian, które objęły ważny obszar edukacji dziecka, jakim jest **wychowanie muzyczne**.

Sięgając do założeń ruchu Nowe Wychowanie¹, pragnę zwrócić uwagę na niezwykle ważne aspekty związane z edukacją dziecka, które zapewne są znane i oczywiste dla większości pedagogów, ale nadal warto podkreślenia ze względu na ich aktualność – również we współczesnej edukacji muzycznej. Myślę tu głównie o uczeniu przez aktywne i twórcze doświadczenie, a przede wszystkim – jak twierdził Emil Jaques-Dalcroze – przez angażujące wszystkie zmysły **doświadczenie osobiste**. Edukacja przez sztukę – w tym poprzez muzykę i taniec – choć nieco w ostatnich latach marginalizowana, wydaje się wpisywać w te założenia niezmiennie od wielu lat.

---

¹ Więcej informacji na temat Nowego Wychowania m.in. w: S. WOŁOŻYŃ: *Oświata i wychowanie w XX wieku*. W: *Pedagogika*. T. 1. Red. Z. KWIECIŃSKI, B. ŚLIWERSKI. Warszawa 2004; S. SZTOBRYN: *Pedagogika Nowego Wychowania*. W: *Pedagogika*...

We współczesnym skomercjalizowanym, multimedialnym świecie, takie właśnie podejście do edukacji i wychowania dziecka jest bardziej niż kiedykolwiek oczekiwane, a przede wszystkim ma ogromne znaczenie dla jego harmonijnego i wszechstronnego rozwoju, także w zakresie szeroko rozumianej kultury. Anna Łobos² zwraca uwagę, że harmonijny rozwój człowieka możliwy jest właśnie dzięki głębokiemu zakorzenieniu w kulturze oraz dzięki zachowaniu ciągłości tradycji. Helena Danel-Bohrzyk³ mówi o potrzebie jej zachowania, a wręcz o konieczności kształtowania świadomości grupowej i przynależności do narodu, do jego „małych ojczyzn”. W zachowaniu tej ciągłości kultury istotne znaczenie miała i nadal ma – jak twierdzi Jadwiga Uchyla-Zroski⁴ – autentyczna, spontaniczna kultura dzieci. Nie można wreszcie nie wspomnieć o modelu kształcenia dzieci funkcjonującym w międzywojennej Polsce, który uwzględniał znajomość, a przede wszystkim poszanowanie własnej tradycji narodowej⁵.

W takim właśnie niezwykle wartościowym wychowaniu osadzonemu silnie w kulturze i tradycji ważną rolę pełni kultura folklorystyczna. Według Karola Daniela Kadłubca⁶ żyje ona tylko wtedy, kiedy jest w społecznym obiegu. Danel-Bohrzyk⁷ wskazuje, że folklor jako wytwór społeczności wyraża jej idee, przez co jest łatwiej przyswajalny.

W ostatnim czasie coraz częściej mówi się o konieczności kształcenia i wychowania uwzględniającego lokalne i regionalne wartości, jakie przynosi kultura ludowa, w tym oddziaływanie przez muzykę i taniec. Coraz częściej zauważalne są bardzo szczególne działania zmierzające do podkreślenia odrębności własnej kultury⁸. Niemniej jednak – jak twierdzi Łobos⁹ – trudno w wolnej Polsce odnaleźć młodym własną tożsamość, a sztuka ludowa w oczach młodzieży, co podkre-

---

² A. ŁOBOS: *Folklor – edukacja, sztuka, terapia. Wprowadzenie do problematyki*. W: *Folklor – edukacja, sztuka, terapia*. Red. M. KNAPIK, A. ŁOBOS. Bielsko-Biała 2009, s. 7.

³ H. DANIEL-BOHRZYK: *Folklor w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży*. W: *Folklor i folkloryzm w edukacji i wychowaniu*. Red. H. DANIEL-BOHRZYK, J. UCHYLA-ZROSKI. Katowice 2003, s. 11.

⁴ J. UCHYLA-ZROSKI: *Dziecięce zabawy ludowe. Z badań folklorystycznych*. W: *Folklor i folkloryzm w edukacji i wychowaniu...*, s. 88.

⁵ B. DUTKIEWICZ: *Możliwości zastosowania folkloru muzycznego na zajęciach kierunkowych w ramach metody rytmiki*. W: *Folklor – edukacja, sztuka, terapia...*, s. 94–95; M. PRZYCHODZIŃSKA-KACICZAK: *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – współczesność*. Warszawa 1987, s. 42–43.

⁶ D.K. KADŁUBIEC: *Folklorystyka na przełomie wieków*. Cieszyn 1999; IDEM: *Metodologiczne aspekty interdyscyplinarności folklorystyki*. W: *Folklorystyka na przełomie...*, s. 13–19.

⁷ H. DANIEL-BOHRZYK: *Folklor w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży...*, s. 12.

⁸ M. PIOTROWSKA-BOGALECKA: *W domu dźwięków. Folklor w pedagogice muzycznej Zoltana Kodály*. W: *Folklor – edukacja, sztuka, terapia...*, s. 67.

⁹ A. ŁOBOS: *Folklor – edukacja, sztuka, terapia. Wprowadzenie...*, s. 7.

śła wielu autorów, jest nieciekawa, nieinteresująca i traci swoją wartość. Istotne jest zatem odpowiednie nauczanie, rozpoczynające się od poznawania najpierw własnego otoczenia¹⁰, a co za tym idzie, kształtowania poczucia własnej tożsamości regionalnej. Warto w tej sytuacji spojrzeć na nauczanie w sposób interdyscyplinarny, włączając weń kulturę, a w jej ramach folklor, który – według Grażyny Darlak – łączy zwyczaje, obrzędy oraz przejawy kultury artystycznej, takie jak: literaturę, muzykę i taniec¹¹.

Rolę folkloru muzycznego w edukacji muzycznej określić należy w odniesieniu „do otaczającej nas rzeczywistości, do kształtowanych odczuć, spostrzeżeń czy zanikających tradycji”¹². Należy zwrócić uwagę na kształtowanie takich wartości, jak: poczucie przynależności i obowiązku, empatia, integracja, zważanie na innych, rozumienie. Ogólne funkcje folkloru muzycznego w procesie edukacji muzycznej zostały omówione przez Katarzynę Dadak-Kozicką¹³. Wśród nich znajdują się: funkcja zabawowa, ogólnorozwojowa, ogólnopoznawcza, integrująca, poznawczo-muzyczna, estetyczna, ekspresyjno-twórcza. Wszystkie zaś wskazują na szeroki zakres możliwości oddziaływania na rozwój dziecka, wpisując się w całokształt jego edukacji muzycznej.

Wojciech Zajac¹⁴ podkreśla za Zygmuntem Łomnym, iż edukacja „zawsze była i jest zależna od kultury. Bez kultury nie ma edukacji”. Wykorzystanie okresu przedszkolnego do kształtowania i rozwijania systemu wartości poprzez m.in. oddziaływania w zakresie kultury ludowej wydaje się jak najbardziej niezbędne i konieczne, szczególnie że jest to okres, kiedy dziecko wchłania najszybciej, bez wysiłku, wszelkie informacje. Barbara Bernacka¹⁵ podkreśla, iż ten czas należy właściwie wykorzystać, stosując różnorodne środki służące stymulacji i wspomaganiu rozwoju. Kształcenie muzyczne, kształcenie taneczne, ale także kształcenie uwzględniające pozostałe dziedziny sztuki to wychowywanie człowieka wrażliwego i wszechstronnego.

---

¹⁰ A. ŁOBOS: *Folklor – edukacja, sztuka, terapia. Wprowadzenie...*; M. BANACH: *Edukacyjne aspekty pracy amatorskich zespołów folklorystycznych*. Kraków 2002.

¹¹ G. DARLAK: *Folklor w koncepcji wychowania muzycznego Carla Orffa*. W: *Folklor – edukacja, sztuka, terapia...*, s. 85.

¹² M. KACZMARKIEWICZ: *Aspekt edukacyjny muzyki ludowej w tradycji wychowania muzycznego*. W: *Folklor i folkloryzm w edukacji i wychowaniu...*, s. 21.

¹³ J.K. DADAK-KOZICKA: *Folklor sztuką życia. U źródeł antropologii muzyki*. Warszawa 1996.

¹⁴ W. ZAJAC: *Fenomen wychowania jako archetypiczny proces powrotu*. W: *Folklor – edukacja, sztuka, terapia...*, s. 20.

¹⁵ B. BERNACKA: *Rytmika Emila Jaques-Dalcroze'a kluczem do umysłu dziecka*. W: *Rytmika w kształceniu muzyków, aktorów, tancerzy i w rehabilitacji*. Red. E. ALEKSANDROWICZ, E. WOJTYGA, M. OWCZAREK, A. SKRZYPCZAK, M. PANIUTA, J. SOBIERA. Łódź 2005, s. 142.

Edukacja muzyczna – systemy wychowania muzycznego a folklor

W edukacji dziecka wszelkie oddziaływania inspirowane ludową kulturą artystyczną, takie jak: literatura, muzyka i taniec, powinny zajmować istotne miejsce, uwzględniając jednocześnie wielotorowe i wielozmysłowe kształcenie.

We współczesnej edukacji muzycznej nadal chętnie odnosimy się do standardów aktywnego wychowania muzycznego, jakie zostały wyznaczone w I połowie XX wieku przez trzech pedagogów: Emila Jaques-Dalcroze'a, Zoltána Kodály'a i Carla Orffa. Zwracali oni uwagę na konieczność powszechnej i wczesnej edukacji muzycznej. Folklorystyczne wątki, inspiracje, a także możliwości wykorzystania muzyki i tańców ludowych spotykamy w dwóch głównych koncepcjach wychowania muzycznego: Zoltána Kodály'a i Carla Orffa. Obaj zakładali rozpoczynanie edukacji muzycznej od tego, co znane i rodzime, od muzyki najbliższej dziecku, a więc od folkloru określonego regionu, państwa. W koncepcji Kodály'a zwraca uwagę holistyczne podejście do folkloru: muzyka, taniec, język¹⁶. Węgierska muzyka ludowa oparta na pentatonice i skalach modalnych, wzory rytmiczne i melodyczne były niejednokrotnie inspiracją do ćwiczeń umuzykalniających, a opanowanie prostych pieśni i tańców ludowych pomagało w uczeniu rozumienia muzyki, np. w przyswojeniu konstrukcji zdania muzycznego¹⁷. Niezwykle szerokie możliwości daje także system Orffa, gdzie istotną rolę odgrywa ruch, gest, taniec, muzyka i słowo. Jak podkreśla Grażyna Darlak¹⁸, we wspomnianym systemie forma ruchowej ekspresji artystycznej niejednokrotnie ma charakter zbiorowy – podobnie jak dzieje się to w tańcach ludowych.

O powszechnym zasięgu wychowania muzycznego mówił również twórca metody rytmiki – Jaques-Dalcroze. Eksperymentując z muzyką i ruchem, doszedł do wniosku, że to przede wszystkim muzyka jest bodźcem do działań ruchowych, wpływa na ich przebieg. Jego idee były różnorodnie i wielokierunkowo rozwijane, głównie ze względu na drogi, które wybierali jego uczniowie. Istotny – w rozpowszechnieniu tej metody – jest sposób pracy, w którym nauczyciel ma olbrzymią odpowiedzialność dotyczącą tego, czego będzie uczyć. Według Jaques-Dalcroze'a rytmika nie była sztuką samą w sobie, ale raczej przygotowaniem do rozumienia sztuki i co za tym idzie, przygotowaniem do odbierania i doświad-

¹⁶ W. PIOTROWSKA-BOGALECKA: *W domu dźwięków. Folklor w pedagogice...*, s. 71.

¹⁷ L. MATUSZEK: *Postawa nauczyciela a edukacja muzyczna i miejsce ludowości w nauczaniu zintegrowanym. W: Folklor i folkloryzm w edukacji i wychowaniu...*, s. 120.

¹⁸ G. DARLAK: *Folklor w koncepcji wychowania muzycznego...*, s. 89.

czania muzyki w całości, zarówno pod względem estetycznym, stylistycznym, jak i pod względem złożoności jej składowych elementów (dzieła muzycznego, budowy). Jego metoda – o czym wspomina Barbara Dutkiewicz¹⁹ – nie opiera się na zastosowaniu folkloru i nie ma związku z poczuciem tożsamości narodowej, ale też nie ogranicza jej żaden konkretny styl muzyczny, co pozwala na szeroki zakres oddziaływania muzyką o różnej stylistyce, formie, uwrażliwiając na niuanse stylistyczne i wyrazowe.

To, co nadal istotne i ważne dla współczesnej edukacji muzycznej, a na co kładli szczególny nacisk wspomniani powyżej pedagodzy, to aktywny udział w muzyce. Głównymi celami są: rozumienie muzyki oraz poznanie prawdziwej kultury muzycznej, również tej najbliższej, czyli rodzimego folkloru. Niezwykle ważnym czynnikiem łączącym omawiane metody jest aktywne, twórcze doświadczenie własne: praktyka poprzedza teorię – w myśl założenia: odczuwam – wykonuję – pojmuję (Jaques-Dalcroze), muzykowanie poprzedza wiedzę muzyczną (Kodály), ruch i gest niejednokrotnie prowadzą do tworzenia muzyki i jej rozumienia (Orff).

Systemy Jaques-Dalcroze’a, Kodálya i Orffa wytyczyły drogę dla edukacji muzycznej w XX wieku. Miały istotne znaczenie nie tylko dla rozwoju umiejętności i wiedzy muzycznej, ale także dla rozwoju poznawczego i społecznego dzieci. Ku tym samym celom dążą wszelkie działania wykorzystujące tańce ludowe. U progu XXI wieku edukacja muzyczna, czerpiąc z tych jakże wartościowych dokonań, nie powinna skłaniać się tylko i wyłącznie do roli kształcenia muzyka-artysty. Powinna być przede wszystkim wychowywaniem człowieka, wzmacniającym poczucie własnej wartości, wspomagającym jego rozwój we wszystkich sferach, umożliwiającym nabywanie określonych zainteresowań oraz wyposażającym w system wartości, który związany jest z poczuciem tożsamości i umiejętnością umiejscowienia siebie w określonej kulturze. Szczególną rolę w tym obszarze oddziaływań mają do spełnienia muzyka i taniec ludowy.

Taniec ludowy we wczesnej edukacji przedszkolnej i szkolnej

Sam taniec jest zjawiskiem trudno uchwytym, ponieważ – jak twierdził Roderik Lange²⁰ – nie jest obiektem materialnym, jest obecny tylko wtedy, gdy człowiek jest w nim pogrążony. I choć od antyku po współczesność był i jest jednym

¹⁹ B. DUTKIEWICZ: *Możliwości zastosowania folkloru muzycznego na zajęciach kierunkowych...*, s. 93.

²⁰ R. LANGE: *O istocie tańca i jego przejawach w kulturze*. Kraków 1988, s. 6.

z głównych komponentów kultury, łącząc ludzi w każdym wieku, środowisku i kraju, to jednak nie zawsze był traktowany jako jeden z istotnych składników ludzkiego bytu²¹. Wszędzie tam, gdzie więź społeczna jest dobrze zachowana, taniec jest potrzebą, jednocześnie stanowiąc integralną część życia zbiorowości i przejmując wiele funkcji, niekiedy bardzo ściśle powiązanych z obrzędami i zwyczajami – np. jako rytuał w momentach ważnych życiowych zmian (tańce inicjacyjne, żałobne, weselne). Współcześnie taniec – w tym oczywiście również taniec ludowy – nadal pozostaje istotnym składnikiem kultury. Wykorzystywany jest również w edukacji oraz jako narzędzie terapeutyczne (choreoterapia, psychoterapia tańcem).

Tradycyjny folklor muzyczny i taneczny jest dzisiaj często obecny w formie widowisk artystycznych realizowanych przez zespoły regionalne. W przeszłości jednak taniec ludowy nie miał charakteru uprzednio przygotowanego widowiska. W zbiorowych tańcach społeczność doświadczała przede wszystkim poczucia wspólnoty²², taniec pozwalał na utożsamianie z grupą społeczną lub zawodową.

Jaką więc taniec może pełnić rolę w rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym? Skłanianie się wyłącznie ku jego funkcji rozrywkowej, czyli doznawaniu uczucia przyjemności i urozmaiceniu zabawy, wydaje się nieco powierzchownym potraktowaniem roli tej formy aktywności dzieci. Zasadne zatem wydaje się wyznaczenie zasadniczych celów oraz możliwości edukacyjnych i wychowawczych, które mogą być realizowane i osiągnięte poprzez wykorzystanie ludowych form tanecznych.

Oprócz różnego rodzaju oddziaływań edukacyjno-wychowawczych realizowanych na etapie edukacji przedszkolnej, kształcenie muzyczne, muzyczno-ruchowe (w tym zastosowanie prostych form tanecznych, np. tańców regionalnych, tańców różnych narodów) mają ogromne znaczenie. Głównie ze względu na ich społeczne walory, takie jak: współpraca w grupie, integracja, zważanie na innych, odpowiedzialność. Taniec (często także taniec ludowy) jest jedną z podstawowych i ulubionych form aktywności dziecka w wieku przedszkolnym. Ta forma zabawy pełni jednocześnie określone – istotne dla jego harmonijnego rozwoju – funkcje: ogólnorozwojową i wspomagającą. Ma znaczenie dla motorycznego rozwoju dziecka: dla jego sprawności, elastyczności, koordynacji ruchowej oraz dla usprawniania procesów poznawczych, takich jak pamięć, uwaga (szczególnie w zakresie koncentracji). Wspomaganie funkcji uwagi jest dzisiaj, bardziej niż kiedykolwiek, zasadne. Równie ważne jest także kształcenie orientacji prze-

---

²¹ Ibidem.

²² Ibidem, s. 101.

strzennej i wycucia przestrzeni. Jako forma ekspresji muzyczno-ruchowej tańiec jest sposobem wyrażania się dziecka i jego odczuwania świata. Umożliwia wreszcie kształtowanie i rozwijanie systemu wartości.

W edukacji przedszkolnej widzimy zatem szczególne miejsce do zastosowania tańca ludowego, przede wszystkim ze względu na jego prostotę, klarowność formy, wykorzystanie prostych i koniecznych w rozwoju dziecka struktur tanecznych, które uwarunkowane są anatomicznymi możliwościami ciała ludzkiego. Są to główne jednostki ruchu: kroki, skoki, obroty; gesty rąk, nóg; ruchy głowy i tułowia oraz charakterystyczne formy i ustawienia przestrzenne. Bardzo popularna jest np. forma koła, która występuje w tańcach różnych kultur od zabaw dziecięcych po oficjalne uroczystości, dość wspomnieć tańce izraelskie czy bałkańskie, a także polskie tańce ludowe i tańce narodowe. Wykorzystywana we wczesnych zabawach dziecięcych umożliwia rozwijanie poczucia więzi, wspólnoty, poprawia funkcjonowanie w grupie, sprzyja komunikacji. Stosowanie owych „ruchowych aspektów” tańca ludowego pozwala na rozwijanie samodyscypliny, świadomości ciała i umiejętności panowania nad nim, a także kontroli zachowania.

Zastosowanie tańca ludowego w programach edukacyjnych na przykładzie placówek przedszkolnych Cieszyna

Wiele lat temu Janina Marcinkowa²³ zwracała uwagę, że tradycyjny folklor taneczny można oglądać już tylko w wykonaniu zespołów regionalnych, których działalność niewątpliwie ma znaczenie dla podtrzymania ludowej twórczości artystycznej. Marek Banach²⁴ dostrzega i docenia działanie w Polsce dużej ilości zespołów folklorystycznych różnych typów (regionalnych, pieśni i tańca), prezentujących dorobek kulturalny swoich i innych regionów Polski, bogactwo strojów, gwarę ludową, obyczaje i obrzędy. I tak np. na terenie Śląska Cieszyńskiego działają liczne profesjonalne i amatorskie zespoły regionalne. Warto tu wymienić przede wszystkim: Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Cieszyńskiej im. Janiny Marcinkowej, działający w Cieszynie, Zespół Pieśni i Tańca „Olza”, działający przy Zarządzie Głównym Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego

---

²³ J. MARCINKOWA: *Folklor taneczny Beskidu Śląskiego*. Warszawa 1969, s. 23.

²⁴ M. BANACH: *Edukacyjne aspekty pracy amatorskich zespołów folklorystycznych*. Kraków 2002, s. 11.

w Czeskim Cieszyńcu (Republika Czeska) – oba zespoły powstały dzięki Marcinkowej, czy też Estradę Regionalną „Równica” i Estradę Ludową „Czantoria” działające w Ustroniu.

Badając amatorski, folklorystyczny ruch artystyczny, Banach poruszył niezwykle istotne zagadnienie związane z możliwością kształtowania dzięki tej działalności postaw prospołecznych, takich jak: współpraca, współdziałanie, umiejętność życia w grupie²⁵. Działania amatorskiego folklorystycznego ruchu artystycznego określił jako ważne ogniwo w procesie wielostronnego wychowania w auto-kreacji, poczuciu estetyki, moralności czy patriotyzmu.

Nadal jednak pozostaje do zagospodarowania ogromny obszar w zakresie edukacji muzycznej. Tradycyjna, artystyczna kultura ludowa w postaci muzyki, śpiewu i tańca powinna być istotną i stałą częścią edukacji dziecka od najmłodszych lat – również na terenie przedszkola i szkoły. Pociąga to za sobą konieczność kompetentnego i kompleksowego – jak mówi Alina Kopoczek²⁶ – przygotowania obecnych i przyszłych pedagogów oraz nauczycieli muzyki do pracy w różnych środowiskach. Wysokie kompetencje nauczycieli w zakresie edukacji muzycznej, w tym również edukacji związanej z kulturą ludową, są niezmiernie ważnym zagadnieniem. Jednak dobra jakość kształcenia nauczycieli wydaje się w ostatnich latach mocno „nadszarpnięta”. Wiesława Sacher²⁷ podkreśla, iż obecny stan przygotowania nauczycieli kończących studia licencjackie i magisterskie w Polsce (w innych krajach także) jest daleki od doskonałości i wymaga korekty. Autorka zwraca uwagę na dużą rozbieżność poziomu kompetencji muzycznych wśród nauczycieli. Poprawa tej sytuacji wiązałaby się z poszerzeniem programów na kierunkach pedagogicznych o dodatkowe godziny na zajęcia umuzykalniające lub muzyczno-ruchowe, w których student miałby możliwość poznania praktycznych sposobów wykorzystania podstawowych systemów edukacji muzycznej, umożliwiających wielozakresowe oddziaływanie na rozwój dziecka, oraz pozostałych form zabawowych (muzyki, tańca ludowego). Niestety, ilość godzin przeznaczonych na zajęcia umuzykalniające na kierunkach związanych z pedagogiką wczesnoszkolną w ostatnich latach drastycznie zmalała. Obecnie jest to wyłącznie 90 godzin (zajęcia umuzykalniające i metodyka muzyki) w 3-letnim cyklu kształcenia na studiach I stopnia. Jak widać, w takiej sytuacji trudno wymagać

---

²⁵ Ibidem, s. 6.

²⁶ A. KOPOCZEK: *Folklor muzyczny Beskidu Śląskiego. Materiały pomocnicze do analizy pieśni ludowych*. Katowice 1993, s. 5.

²⁷ W. SACHER: *Pedagogika muzyki. Teoretyczne podstawy powszechnego kształcenia muzycznego*. Kraków 2012, s. 143.

od młodych nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej wysokiego poziomu przygotowania w zakresie edukacji muzycznej, ruchowej i tanecznej.

Nieco inaczej i trochę lepiej kształtuje się sytuacja na kierunkach związanych z edukacją artystyczną, gdzie folklor muzyczny jest od wielu lat jednym z bardzo ważnych przedmiotów teoretycznych. Na kierunku edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej w Cieszynie na Wydziale Artystycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach poszerzono zakres przedmiotów praktycznych na specjalnościach: rytmika w edukacji dziecka oraz terapia muzyczna w działaniach pedagogicznych o przedmioty: folklor w edukacji dziecka oraz folklor w terapii. W ramach obu przedmiotów studenci mogą zapoznać się z możliwościami wykorzystania w edukacji i w terapii szeroko pojętej kultury ludowej – głównie związanej z obrzędami, tradycjami, muzyką i tańcem.

Wśród najważniejszych aspektów, na które należy zwrócić szczególną uwagę, określając tym samym miejsce muzyki ludowej w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży, Maria Kaczmarekiewicz²⁸ wymienia m.in. repertuar i jego wykorzystanie w programach szkolnych. Analizując Podstawę programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego (rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 roku, Dz.U. z dnia 15 stycznia 2009 roku Nr 4, poz. 17), odnajdujemy główne cele wychowania przedszkolnego, a wśród nich m.in.: „wprowadzenie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiedzania się poprzez muzykę, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne”, a także „kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej”²⁹. Podstawa programowa uwzględnia tzw. wychowanie przez sztukę (tzn. zastosowanie muzyki i śpiewu, piosenek i tańca), jednocześnie zakładając, że dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej wśród wielu umiejętności muzyczno-ruchowych rozwinię następujące: śpiewanie piosenek z dziecięcego repertuaru i łatwych piosenek ludowych, aktywne i chętne uczestnictwo w zbiorowym śpiewie, w tańcach i muzykowaniu.

Niezależnie od problemu przygotowania nauczycieli pod względem wiedzy i umiejętności związanych z folklorem, należy jednak przyznać, iż wiele placówek przedszkolnych i szkolnych proponuje, oprócz obowiązujących treści zawar-

²⁸ M. KACZMARKIEWICZ: *Aspekt edukacyjny muzyki ludowej...*, s.21.

²⁹ Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku (Dziennik Ustaw z dnia 15 stycznia 2009 roku Nr 4, poz. 17), Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego.

tych w podstawach programowych, własne ścieżki edukacyjne uwzględniające dziedzictwo kulturowe, co zauważa Danel-Bobrzyk³⁰.

Jednym z przykładów jest autonomiczny program wychowania w przedszkolu pt. *W moim świecie*, opracowany w 2009 roku przez kadrę cieszyńskiego Przedszkola nr 20. W rozdziale dotyczącym edukacji społeczno-moralnej *Nie jestem sam* proponowane są cele zakładające realizację bardziej szczegółowych zadań, takich jak: zaznajamianie dzieci z tradycjami regionu i kraju, wyrabianie poczucia współodpowiedzialności za ich los. Autorki uwzględniają znajomość swojego miasta dawniej i dziś, dostrzeganie piękna i oryginalność własnego regionu, w tym zainteresowanie miejscowym folklorem i tradycją (pieśni i stroje), znajomość i umiejętność śpiewania przyśpiewek ludowych, uczestniczenie w zabawach związanych z regionem i w imprezach regionalnych, umiejętność **prezentowania układów słowno-tanecznych** z wykorzystaniem gwary oraz **tańców regionalnych**. Potwierdzenie założeń tego autorskiego programu mieli przyjemność zobaczyć uczestnicy Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pn. *Kultura ludowa źródłem działań artystycznych, badawczych i naukowych*, która odbyła się w dniach 5–6 marca 2014 roku w Cieszynie na Wydziale Artystycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Dzieci z grupy III tegoż przedszkola (rok szkolny 2013/2014), przygotowane pod kierunkiem Grażyny Kumiegi i Wioletty Olszar, w oryginalnych strojach cieszyńskich zaprezentowały proste opracowania charakterystycznych dla Śląska Cieszyńskiego tańców, takich jak: Cieszyńsiok, Koziorajka, Błogosławiony (Żegnany, Biskup), Litery (taniec znany na całym Górnym Śląsku, pochodzący z opolskiego Czworok, znany pod nazwą Rechter), Diobolek. Z pełną świadomością, iż harmonijny rozwój dziecka zależy od jak największej ilości bodźców i doświadczeń, wśród których niezmiennie istotne są te, które uwzględniają edukację przez sztukę, autorki założyły także oddziaływanie i wykorzystywanie elementów sztuki ludowej w pracach plastycznych oraz zapoznanie z tradycjami i obrzędami.

Oczywiście to tylko jeden z wielu przykładów, pokazujący, w jaki sposób przedszkola dostosowują własne treści programowe zarówno do Podstawy programowej, jak i do czynników, a także uwarunkowań kulturowych danego regionu. W Cieszynie niemal każde przedszkole stara się uwzględnić w indywidualnych programach i ich realizacjach treści związane z kulturą, historią i tradycją Polski i regionu. Wiele cieszyńskich przedszkoli dysponuje oryginalnymi lub własnoręcznie wykonanymi strojami cieszyńskimi, które zawierają charakterystyczne elementy tradycyjnego stroju Śląska Cieszyńskiego (m.in. żywotek, kabotek,

---

³⁰ H. DANIEL-BOBRZYK: *Folklor w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży...*

srebrne „hoczki” u żywotka, srebrne i pozłacane broszki i naszyjniki oraz szerokie pasy ze srebrnych łańcuchów).

Wśród najważniejszych zjawisk kulturowych artystycznej twórczości ludowej, pozostających w zainteresowaniu edukacji muzycznej, Danel-Bobrzyk³¹ wymienia: pieśni ludowe, muzykę instrumentalną i taniec. Obok wielu, jakże istotnych oddziaływań, taniec ludowy jest kolejnym, które ma znaczenie dla wielokrotnie wspominanych w niniejszym artykule aspektów funkcjonowania dziecka – dla jego harmonijnego rozwoju, jego wrażliwości i otwartości na wartości związane z poczuciem tożsamości. Zarówno ucząc się muzyki, jak i tańcząc, dziecko przede wszystkim bawi się, a dzięki zabawie zdobywa i rozwija umiejętności – motoryczne, poznawcze, społeczne, rozwija także zdolności muzyczne i ogólne³². Inspiracją do rozwijania tychże aktywności jest przede wszystkim nauczyciel, dlatego tak ważne są: jego postawa, zaangażowanie, wiedza i umiejętności, które bezwzględnie powinny wynikać z jego własnego doświadczenia. Wszechstronny, wrażliwy i twórczy nauczyciel (ale też i rodzic) to wszechstronne, wrażliwe i twórcze dziecko.

EWA BOGDANOWICZ

Úloha lidového tance v předškolním hudebním vzdělávání

Shrnutí

Autorka čerpá z předpokladů proudu nové výchovy a na jejich základě věnuje pozornost nezvykle důležitým aspektům spojeným s výchovou dítěte, dnes jistě známým a samozřejmým pro většinu pedagogů, ale nadále hodným zdůraznění vzhledem k jejich aktuálnosti, především v současném hudebním vzdělávání. Řeč tu je především o učení se pomocí aktivní, tvůrčí osobní zkušenosti aktivující všechny smysly, ale také o nutnosti podpořit harmonický a všestranný rozvoj dítěte rovněž v oblasti široce chápané kultury, zvláště spojené s domácím folklorem. Zdá se, že vzdělávání uměním, včetně hudbou a tancem, ač je v posledních letech upozaděno, naplňuje tyto předpoklady neméně již mnoho let. V příspěvku jsou obsaženy informace spojené s hudebním vzděláváním dítěte v předškolním věku, informace využívané při vzdělávání, jež vycházejí ze základů nové výchovy – systémy hudební výchovy, především v kontextu jejich folkloristických inspirací, předpokladů a také možnosti uplatnění. Najdeme zde také in-

³¹ H. DANEL-BOBRZYK: *Folklor w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży...*

³² W. SACHER: *Pedagogika muzyki...*, s. 143.

formace např. o praktickém uplatnění lidového tance jako jedné z forem, které mají význam pro vytváření systému hodnot, který je spojen s pocitem identity a se schopností zasadit se do určité kultury.

Klíčová slova: kultura, předškolní vzdělávání, hudební vzdělávání, lidový tanec.

EWA BOGDANOWICZ

The role of folk dance in pre-school music education

S u m m a r y

Using the principles of the New Education movement, the author directs our attention to extremely important aspects of child education. However known and obvious they may be for the majority of teachers, they are still worth emphasizing because they remain topical, mainly in contemporary music education. What we have in mind is primarily teaching through active, creative personal experience, which engages all the senses. Moreover, it is necessary to support a harmonious and comprehensive child's development within the range of broadly understood culture, especially that connected with native folklore. Although slightly marginalized recently, education through art, including music and dance, seems to have been a part of these assumptions for many years. The article provides information on music education of pre-school children and the currently used systems of music education derived from the principles of New Education, mainly in the context of their folklore inspirations, premises and possible applications. We can also find information concerning the practical application of folk dance as one of the forms relevant for the shaping of the systems of values, which is connected with the sense of identity and the ability to discover oneself in particular culture.

Key words: culture, pre-school education, music education, folk dance.